

De ongeloofwaardige boekhandelaar

Giovanni Papini

Veel boekhandelaars heb ik leren kennen in en buiten het rijk en in alle steden waar ik langer dan drie dagen verbleef. Weinigen van hen zijn in mijn geheugen blijven hangen als deze witharige ruziezoeker, die in een van de geplaveide gallerijen een winkeltje had en waarin het licht van Piazza della Signoria naar binnen viel.

Uit gewoonte heb ik het woord winkel gebruikt, maar ik had moeten zeggen: berghok of kamertje, want het was eigenlijk niet meer dan zo'n hokje waarin gewoonlijk schoenlappers werken en dat nauwelijks twee bij drie meter mat.

Aan beide zijden van de hoge toonbank waren twee afneembare vitrines met haken aan de muur bevestigd. Van de boeken erin stonden, kon je alleen de rug zien. Oude boeken, geen antieke, en altijd dezelfde. Bijna allemaal met de titel in cursief, door de tijd verkleurd en bijna onleesbaar. Ik zou wel zo ongeveer kunnen zeggen wat er in de lage en stoffige vitrines stond, want ik kwam sinds mijn jongensjaren door dit straatje en hield altijd stil om de vergeelde ruggen te bekijken. Op het gevaar af niet geloofd te worden, kan ik toch met een zeker gezag beweren dat ik in die dertig jaar altijd dezelfde titels en dezelfde boeken heb zien staan: een *Niccolò de' Lapi* naast een *Geometria* van Legendre, de *Storia della Toscana* van padre Piccioli naast de *Canti Carnascialeschi*, de *Lelia* van Sand geleund tegen een *Teologia Morale* van een Anonimus, een Dante in drie delen gebonden naast de *Romario* van Ruscelli, en dan nog enkele tientallen titels die men ook kan vinden op boekenkarren en stalletjes in de stad. Juist die ongelooflijke onbeweeglijkheid dwong mij met bijziende ogen naar de door gaas beschermde schatten te loeren, of er bij toeval een nieuwe titel tussen was gezet. De teleurstelling was onvermijdelijk: elk jaar werden ze bleker en bleker, maar het waren onveranderlijk dezelfde omslagen, altijd dezelfde. Naarmate ik ouder werd duurde het soms maanden, en later ook wel jaren, voor ik weer eens langs de boekhandel kwam. In mij en om mij heen veranderde alles, behalve de boeken van deze mysterieuze boekhandelaar.

Hij veranderde evenmin. De seizoenen gingen voorbij en de jaren werden historische data, maar het boekhandelaartje was min of meer dezelfde man die ik de eerste keren had gezien: een oud mannetje, klein van postuur, met weinig vlees op de botten, het peervormige hoofd bedekt met grijswitte haren, twee heldere ogen en een dun wordend snorretje. 's Winters droeg hij een bruingrijs jasje en een zandkleurige pet. 's Zomers hing hij jasje en pet aan de kapstok en in een overhemd met korte mouwen zat hij in de ingang op een door voedsters gebruikte lage stoel met een hoge rug en steevast met een sigaar en een krant.

Hij leek niet veel op te hebben met de mensen die voorbij kwamen. Hij bekeek ze met opgetrokken wenkbrauwen en de barse blik van een verveelde magistraat. Bij het zien van vlotte jonge vrouwen zuchtte hij diep en als hij misdienaartjes en religieuzen zag, morde hij verontwaardigd. Uitgehongerde en armetierige studenten als wij, bekeek hij met een vijandige blik waaruit sprak: maak je uit de voeten, miserabel gespuis.

Met het klimmen der jaren werd ik moediger en wilde weten om welke geheimzinnige reden hij altijd dezelfde boeken op de plank had staan. Iedere keer als ik voorbij kwam, nam ik een boek ter hand en vroeg ik aan de oude man wat het kostte. De eerste keer vroeg hij vijf lire voor een deel uit de reeks Klassieke Bibliotheek dat nieuw werd verkocht voor één lire. De tweede keer zei hij, dat het boek was gereserveerd voor iemand die het de volgende dag zou komen halen. De derde keer beweerde hij, dat aan het boek dat ik wilde diverse pagina's ontbraken en hij wenste mij niet op te lichten. De vierde en vijfde keer zei hij, dat hij het boek zelf aan het lezen was en dat ik over een weekje nog maar eens moest langskomen; als het hem niet was bevallen zou hij het me verkopen.

Gedurende alle jaren dat ik hem in het oog hield, heb ik hem nooit een boek zien lezen. Hij las wel veel kranten en alleen op die ogenblikken zag ik op zijn gezicht een uitdrukking van tevredenheid, bijna van gelukzaligheid.

Uit wantrouwen en nieuwsgierigheid bleef ik af en toe dralen voor de vitrines om te controleren of de anderen op dezelfde manier werden behandeld als ik. Het winkeltje, dat nauwer was geworden door de kasten en de tafel die als een barricade middenin stond, was zo klein dat er voor niemand anders plaats was als de eigenaar er zelf in zat, en de moedigen konden hooguit hun hoofd naar binnen steken. Zodoende kon ik alle gesprekken horen, die noodgedwongen heel kort waren. De enigen die het erop waagden, waren onervaren jongelingen, verdwaalde lui uit de provincie of buitenlandse bibliofielen, en welk boek ze ook vroegen het antwoord was eeuwig en altijd hetzelfde:

– Dat heb ik niet.

Hij zei dat niet met beleefdheid of spijt in zijn stem, maar altijd op een toon van boosaardig triomfantelijke tevredenheid. Als de dilettant hem het boek in een van de miezerige vitrines aanwees, bracht dat de oude niet van zijn stuk.

– Dat is niet de uitgave die u zoekt.

Of:

– Dat boek moet gebonden worden, het staat daar bij vergissing.

Er was niets van waar. Je kon in de duisternis op de tafel wel een boekbindersplank zien staan, maar ik heb de raadselachtige leugenaar er nooit achter zien zitten. Van 's ochtends

vroeg tot 's avonds laat deed hij helemaal niets dan wat heen en weer lopen tussen de winkel en de hoek van de straat of wat kletsen met een bekende, want vrienden had hij niet, maar vooral met een sukkel die even verderop een winkeltje dreef. Later kwam ik erachter dat hij geen familie had, dat hij alleen woonde, dat hij nooit aan tafel ging, noch thuis noch in een eethuis. Toch kauwde en snoepde hij de hele dag. Hij was in dat straatje de weldaad van de straatventers. 's Morgens bracht een broodjesventer hem een paar geurende goudbruine kipferls, die je vandaag de dag niet meer vindt, daarna kwam de venter van krentenbollen langs, vervolgens die van gestoofde peren, eentje met hartig gebak en die met focaccia. 's Zomers zette hij zijn tanden in de net geplukte pruimen en de eerste perziken, en om een beetje af te koelen nuttigde hij schijven watermeloen, trosjes paarse druiven of knabbelde met kinderlijk plezier op pompoen- of op van lupinenzaadjes. Een middag- of avondmaal at hij nooit, zei men, maar op alle uren van de dag stak hij iets in zijn mond.

In die tijd kostte het voedsel heel weinig en hij gaf nauwelijks iets uit, maar waar en hoe hij dat weinige verdiende was voor mij en voor iedereen een raadsel. Ging hij in de nacht uit stelen? Was hij een spion? Een handlanger? Een woekeraar? Er waren geen aanwijzingen noch bewijzen dat hij een van die geheime beroepen uitoefende en niet een van zijn burens, hoe afgunstig en vals ze ook waren, beschuldigde hem ergens van. Boven de winkel bewoonde hij twee donkere kamertjes op de tussenverdieping waar hij 's winters met de kippen op stok ging, maar 's zomers werd het laat want net als de Florentijnen op leeftijd zocht hij tot middernacht op de trappen van het Palazzo Vecchio of tegen de balustrade van de Bianconefontein de avondkoelte. Op sommige avonden in augustus ontwaarde ik hem tussen de bronzen naiaden en tritons: een rokende schim in een wit overhemd. Het was de boekhandelaar, die er beter aan toe was dan een koning op vakantie in de Alpen.

Op een dag, kort na de oorlog, vond ik de winkel gesloten en zonder de vitrines. Ik liep onder het voorwendsel jeneverbessen te kopen de winkel van de sukkel binnen. Hij leek mij het meest vertrouwd te zijn geweest met de boekhandelaar en ik bestookte hem met vragen. Zo kwam ik er achter, dat de oude sinds een paar weken overleden was, zo maar, plotseling, en ik slaagde erin ook wat over zijn leven te weten te komen. De sukkel vertelde, dat de historische boekhandel hem was nagelaten door een oom, een man met een heel andere inborst, op voorwaarde dat hij deze nobele handel zou voortzetten. Maar de excentrieke en lusteloze neef, die om niet te verhongeren bij de oom inwoonde, had vanaf het begin niet dan groeiende haat gekoesterd tegen het drukwerk dat zijn weerzin had opgewekt, zijn jeugd had bedorven en onder een laag stof bedekt.

Toen de oude boekenvriend overleed, moest de boekenvijand de nalatenschap onder deze verwenste voorwaarden aanvaarden en hij besloot de winkel alleen open te houden om de bescheiden staatsrente, die hem toestond te leven zonder een slag uit te voeren, niet te verspelen. De kopers waren voor hem dus onwelkome lastpakken en weinig minder dan vijanden, die hij behandelde zonder voorkomendheid noch gratie en nooit had hij één van hen het genoegen gegund zich het gewenste boek te kunnen aanschaffen.

Geen boek had hij meer willen kopen, verkopen of lezen, of zelfs maar openen. Hij was ertoe veroordeeld in hun geur te moeten leven en hoe meer jaren er voorbij gingen des te sterker hij ze verachte. Aangezien hij mannen en vrouwen maar weinig meer liefhad dan zijn boeken verkoos hij alleen te blijven en zijn verhouding tot het leven te beperken tot het puur noodzakelijke. Toen hij uit verveling of door ouderdom stierf, werden de vochtige en muffe boeken, die hij per stuk niet had willen verkopen, bij vastgesteld gewicht van de hand gedaan en in de papiermolen geworpen.

Vertaling Gerrit Van Oord.

Uit de verhalenbundel *Figure umane*, Vallecchi, Firenze, 1940, 113-123.